

УДК 355.02

Р.В. Бойко¹, О.М. Семененко², І.В. Чекед³, О.І. Крешний⁴, В.М. Пташник⁴¹Національний університет оборони України, Київ²Центральний науково-дослідний інститут ЗС України, Київ³Житомирський військовий інститут НАУ ім. С.П.Корольова, Житомир⁴Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

Стаття розкриває погляди авторів щодо визначенні функцій, структури воєнно-економічної науки, її потенціалу та перспектив розвитку в сучасних умовах взаємозв'язку війни та економіки.

Ключові слова: функція, структура, воєнно-економічна наука.

Вступ

Актуальність проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Посилення взаємозв'язку економічного та воєнного факторів, економіки країни та стратегії розвитку її Збройних Сил, обумовлюють необхідність постійного зростання воєнно-економічних знань, більш досконалого вивчення економічного боку ведення сучасної війни та її економічних наслідків для країни. Предметом воєнної економіки, як одного з розділів воєнної науки, становиться все більш широке коло проблем. Необхідність задоволення воєнних потреб держави в продуктах (товарах та послугах) матеріального та духовного виробництва визначає проблематику досліджень воєнної економіки, яка стає все більш розгалуженою. У результаті предметом досліджень воєнної економіки виступає теорія та практика економічного забезпечення воєнних потреб держави. Воєнна наука та воєнна економіка поєднані між собою загальним об'єктом проведення досліджень, яким є – війна. Воєнна економіка виробляє рекомендації відносно найбільш доцільної економічної політики у межах воєнного будівництва та розвитку ЗС країни, з метою вирішення питань всебічного забезпечення воєнних (оборонних) потреб держави.

Аналіз останніх досліджень, публікацій показав, що існує два підходи щодо визначення предмету воєнної економіки. Один підхід є більш широким, виходячи з того, що воєнно-економічна наука розглядає усю систему взаємозв'язків та взаємовпливу між війною та економікою, враховуючи питання управління господарством в умовах війни, виявлення причин та характеру війни оскільки вони пов'язані з впливом економічних факторів.

Інший зужує сферу у межах інтересів воєнної економіки. За думкою його прихильників, воєнна економіка переважно покликана займатися вивченням питань щодо забезпечення та технічної організації тилу, розподілення та використання матеріаль-

них ресурсів в інтересах Збройних Сил та ведення війни.

Наявність крайніх позицій у відомій мірі пояснюють характером воєнної економіки, яка перетинається інтересами з воєнною наукою, політологією, соціальними, правовими дисциплінами та тісно пов'язана з іншими галузями знань.

Мета статті полягає у визначенні функцій, структури воєнно-економічної науки, її потенціалу та перспектив розвитку в сучасних умовах взаємозв'язку війни та економіки.

Виклад основних положень матеріалу статті

Розбудова власних Збройних Сил вимагає створення певних оптимальних умов їх життєдіяльності. Створення та обґрунтування цих умов є одним із головних завдань воєнно-економічної науки. Сьогодні основна мета, яка поставлена перед нею в галузі розбудови Збройних Сил, повинна полягати в тому, щоб допомогти Уряду і Міністерству оборони на базі воєнних угруповань, розташованих на території України, створити власні Збройні Сили, які повинні відповідати необхідному (визначеному) ступеню воєнної небезпеки, а також бути економічно можливими для України.

Воєнно-економічна наука – це система знань щодо економічних основ воєнного будівництва, укріплення оборонного потенціалу та ведення війни. Воєнно-економічна наука, як і інша наука має свій предмет – це система економічних відношень з приводу використання обмежених економічних ресурсів в інтересах укріплення обороноздатності держави.

Система воєнно-економічних досліджень у Збройних Силах України в цілому забезпечує потреби наукового супроводження заходів утримання, підготовки та застосування військ (сил).

До основних функцій воєнно-економічної науки можна віднести: пізнавальну (дослідницька) та практичну (воєнно-економічна діяльність).

Воєнно-економічна наука вивчає економічні процеси та взаємовідносини, які виникають в зв'язку з підготовкою, веденням війни її локалізацією та відверненням.

Воєнно-економічна наука має свої закони, наприклад, від економічного розвитку країни залежать: хід та наслідки війни; обороноздатність держави; моральний дух особового складу; розвиток озброєння та військової техніки; боєздатність ЗС тощо.

Можна сказати, що воєнна економіка – це наука про способи, форми та методи економічного забезпечення збройної боротьби та війни в цілому, про способи та принципи ефективного використання матеріальних, фінансових, людських ресурсів для вирішення проблем національної безпеки.

Розглянемо воєнну економіку, як специфічну частину національного господарства та проблематики економічного забезпечення Збройних Сил. Воєнна доктрина – офіційна система поглядів щодо основних питань підготовки та ведення війни – формується під впливом економічних умов, протиріч та можливостей. Воєнна доктрина визначає загальні напрямки, пріоритети, принципи положення будівництва та застосування Збройних Сил, а також їх економічного забезпечення у мирний та воєнний час.

Якщо змінюється характер загроз, ймовірний характер воєнних конфліктів, то відповідно вносяться корективи в економічне підготвлення держави, економічне забезпечення її збройних сил. Особливості докторальних поглядів знаходять відображення у структурі воєнної економіки, переважно під час розробки нових зразків озброєння, нових воєнних технологій, застосування нових форм кооперації силових структур.

До основних елементів воєнно-економічної діяльності можна віднести:

виробництво для виготовлення воєнної продукції (ВПК);

виробництво предметів вжитку для особового складу ЗС та осіб зайнятих у військовому виробництві;

виробництво кінцевої продукції (бойова техніка та зброя).

Воєнна економіка, як особлива, специфічна частина національного господарства має свою досить складну структуру.

Розрізняють наступні види структур сучасної воєнної економіки: функціональну, відновлювальну, галузеву та територіальну.

Основними напрямками розвитку воєнно-економічної науки є:

дослідження економічних законів діючих у військовій сфері в умовах ринкових відношень (техніка подвійного призначення);

дослідження ефективності використання воєнно-економічних ресурсів на макро- та мікро- рівнях (тобто Збройні Сили України в цілому та окремі військові частини);

аналіз воєнно-економічних потреб та шляхів їх задоволення в умовах ринку, розробка основних напрямів удосконалення воєнно-економічного управління;

дослідження взаємодії Збройних Сил України з навколишнім середовищем (екологічний напрямок);

дослідження впливу сучасної війни на психіку людини та забезпечення її безпеки;

значення воєнно-економічної науки щодо укріплення обороноздатності країни тощо.

Воєнна економіка – це постійно діюча частка суспільного виробництва для забезпечення потреб Збройних Сил України. Її поява зумовлена дією головного протиріччя економіки: взаємодії необмежених та постійно зростаючих потреб, і обмежених ресурсів. Військове виробництво задовольняє військові потреби не тільки безпосередні але й побічні – через проміжну воєнну продукцію (засоби виробництва на воєнне виробництво та предметів споживання для робітників військового виробництва).

Воєнна економіка уявляє собою специфічний сектор національного господарства підпорядкований цілям економічного забезпечення підготовки та ведення війни, інтересам задоволення воєнно-економічних потреб держави, його збройних сил. Зазвичай він формується ще до початку війни та поширюється, модифікується стосовно до умов воєнного часу.

Розвиток воєнної економіки (воєнного сектору) прийнято розподіляти та розглядати у відповідності з окремими етапами війни.

Економічні потреби є складовою частиною суспільних потреб. Економічні потреби поділяються на громадські й військові.

За своєю сутністю воєнно-економічні потреби держави уявляють собою усю сукупність його економічних потреб, необхідних для матеріального забезпечення воєнної безпеки держави щодо озброєного захисту її національних інтересів.

Воєнно-економічні потреби поділяються на не-виробничі (виробництво засобів виробництва) та виробничі.

До невиробничих воєнно-економічних потреб відносяться – потреби у боєприпасах, пальному, квартирному та медичному забезпеченні; їжі, одягу, взутті; потреби у житлі, транспорті, зв'язку тощо. Виробничі воєнно-економічні потреби – це потреби у робочій силі, засобах праці тощо.

За своєю внутрішньою структурою воєнно-економічні потреби є складною економічною системою, яка відрізняється від громадської своєю динамічністю.

Головною метою воєнно-технічного, воєнно-економічного забезпечення держави є своєчасне оснащення її ЗС ефективними системами озброєння, військовою, спеціальною технікою та майном в необхідній та достатній кількості для гарантування захисту життєво важливих інтересів суспільства та держави. У економічному забезпеченні збройних сил приймає участь вся країна з її суспільно-політичним строем, матеріальними та людськими ресурсами, промисловістю та сільським господарством, транспортом та зв'язком, наукою та культурою. Однак, безпосередньою матеріальною основою воєнної міцності держави є воєнна економіка.

До основних принципів задоволення матеріальних та воєнно-економічних потреб держави можна віднести:

досягнення відповідного рівня технічного оснащення ЗС;

облік науково-технічних та економічних можливостей держави;

підтримка комплексів озброєння, воєнної і спеціальної техніки та майна у боєготовності.

Основними шляхами задоволення воєнно-економічних потреб є:

створення оптимальних систем озброєння, воєнної техніки і майна, що підвищують бойову ефективність ЗС;

застосування новітніх науково-технічних досягнень та передових технологій щодо попереджувального розвитку нових напрямлень озброєння, воєнної техніки та майна;

створення необхідних виробничих потужностей в промисловості та відновлення їх в різних підприємствах ВПК.

Проблемами задоволення воєнно-економічних потреб можуть бути:

проблеми задоволення виробничих потреб;

проблеми задоволення невиробничих потреб; невідповідне задоволення воєнно-економічних потреб;

відсутність воєнно-господарського механізму здатного задовольняти воєнно-економічні потреби в умовах ринкових відношень тощо.

Комплекс воєнно-економічних потреб є складним, різномірним та динамічним. Військово-економічні відносини є тією сферою, яка вимагає найжорсткішої дисципліни. Організація армії – транспорт, забезпечення, управління повинні бути бездоганними: найменша помилка коштує життя людей і безпосередньо вимірюється через поразку або перемогу.

Важливе значення для розвитку національної економіки має її спроможність захищати свої інтереси, територію та ресурси.

Військово-економічний потенціал – це частина економічного потенціалу держави, що відображає військово-економічні можливості держави, які можуть бути направлені на задоволення матеріальних потреб та на комплектування Збройних Сил для ведення війни:

$$\text{ВЕП} = K_B \cdot \text{ЕП}, \quad (1)$$

де ВЕП – військово-економічний потенціал; K_B – коефіцієнт використання економічного потенціалу ($0 < K_B < 1$); ЕП – економічний потенціал.

ВЕП – це сукупність економічних ресурсів держави (рис. 1), які можуть бути виділені та використані для нарощування економічних основ воєнної міцності держави (ВМД).

Стан ВЕП залежить від ряду факторів: розвитку виробничих сил; характеру виробничих відношень; політичного та економічного строю держави; від того, до якої коаліції відноситься держава, тощо.

Рис. 1. Структура воєнно-економічного потенціалу

Основні напрямки використання досягнень науки та техніки у військовій економіці націлені на забезпечення першочергового розвитку тих галузей науки і техніки, які дають можливість в короткі строки і найбільш ефективно задовольняти, як громадянські так і оборонні потреби держави.

До них належать: автоматизація виробництва на базі комп'ютерів; розвиток біотехнологій; впровадження гнучких технологій, що дозволяють швидко перебудовувати виробництво; використання атомної та термоядерної енергії; отримання матеріалів з заданими властивостями та інше.

У межах обороноздатності – це оснащення ЗС новітнім озброєнням та військовою технікою, використання передових технологій та матеріалів.

Сутність економічної мобільності заключається в тому, що під час переходу з мирного на воєнне положення, з метою задоволення потреб в озброєнні та військовій техніці, а також в інших матеріальних засобах в інтересах будівництва ЗС та ведення бойових дій передбачається:

- організація виробництва за планом війни;
- перебудова робіт транспорту, зв'язку, капітального будівництва;
- розгортання НДДКР з розрахунком нових оборонних задач;
- проведення заходів щодо підвищення стійкості функціонування військової економіки та народного господарства в цілому.

Висновки та перспективи подальших досліджень

В сучасних умовах взаємозв'язок війни, політики та економіки став більш міцним. Економіка стала безпосередньо приймати участь у підготовці та веденні війни.

Тому національне господарство повинно бути всебічно підготовлено до війни та до економічного забезпечення власних збройних сил.

Більш глибоке знання законів, внутрішньо при-таманних військовій економіці, вірне використання механізму їх дії, облік закономірностей які впливають на сферу військової економіки, у великій мірі сприяє оптимальному розвитку цієї особливої частини економіки.

Знання основних принципів воєнно-економічної діяльності при послідовному управлінні, дозволяє ефективно задовольняти оборонні потреби держави, надійно та економічно забезпечувати озброєний захист держави. З точки зору перспективного виробництва в Україні нових зразків озброєння та військової техніки важливо спрямовувати бюджетні кошти на створення науково-технічного потенціалу в сфері критичних технологій. Пріоритетними напрямками науково-дослідних робіт мають бути: модернізація існуючих систем озброєнь, створення перспективних зразків озброєнь, розвиток систем і засобів бойового управління, зв'язку та розвідки, радіоелектронної боротьби, всебічний розвиток технологій і систем подвійного призначення (військового і цивільного).

Список літератури

1. Про основи національної безпеки України: Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 39, ст.351).
2. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 12 лютого 2007 року N105/2007.
3. Манилов В.Л. Военная организация государства / В.Л. Манилов // Военная мысль. – 1999. – № 2. – С. 2-13.
4. Баскаков В.В. Военно-экономическая составляющая безопасности страны: монография / В.В. Баскаков, Д.В. Гордиенко, А.С. Мошкин. – М: МО РФ, 2008. – 211 с.
5. Гордиенко Д.В. Военно-экономическая безопасность государства: монография / Д.В. Гордиенко, А.С. Хохлов. – М: Военная академия Генерального штаба ВС РФ, 2008, – 288 с.
6. Пожаров А.И. Показатели и критерии военно-экономической безопасности / А.И. Пожаров // Военная мысль. – 2000. – № 6. – С. 23-27.
7. Богданов С.А. Экономическая составляющая военной безопасности России на современном этапе / С.А. Богданов // Военная мысль. – 2004. – № 12. – С. 12-20.
8. Мунтіян В.І. Економічна безпека України: монографія / В.І. Мунтіян. – К.: Видавництво КВІЦ, 1999. – 463 с.
9. Ольшевський В.Й. Воєнно-економічна безпека: теорія і практика / В.Й. Ольшевський // Наука і оборона. – 1999. – № 3. – С. 11-17.

Надійшла до редколегії 27.02.2012

Рецензент: д-р техн. наук проф. Г.В. Певцов, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ВОЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НАУКИ В УКРАИНЕ

Р.В. Бойко, О.М. Семененко, И.В. Чекед, А.И. Кремешный, В.М. Пташник

Статья раскрывает взгляды авторов относительно определения функций, структуры военно-экономической науки, ее потенциала и перспектив развития в современных условиях взаимосвязи войны и экономики.

Ключевые слова: функция, структура, военно-экономическая наука.

BASIC ASPECTS OF STRATEGIC SCIENCE ARE IN UKRAINE

R.V. Boyko, O.M. Semenenko, I.V. Cheked, A.I. Kremeshniy, V.M. Ptashnik

The article exposes the looks of authors in relation to determination of functions, structure of strategic science, its potential and prospects of development in the modern terms of intercommunication of war and economy.

Keywords: functions, structure, strategic science.